

PRACE NAUKOWE

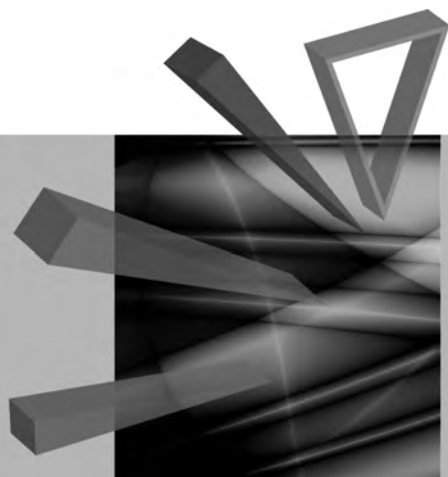
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

307

Polityka ekonomiczna

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-390-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Franciszek Adamczuk , Produkty tradycyjne i regionalne i ich wykorzystanie w promocji regionu.....	15
Ewa Badzińska , Perspektywy i bariery rozwoju firm <i>spin-off</i> w Polsce.....	25
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Polityczne i strukturalne czynniki wpływające na przemiany w rozmieszczeniu produkcji trzody chlewnej w krajach Unii Europejskiej.....	35
Agnieszka Barczak , Wykorzystanie metody programowania liniowego do oceny procesu produkcyjnego grup gospodarstw wybranych typów rolniczych.....	45
Wioletta Bieńkowska-Golasa , Odległość gmin wiejskich województwa mazowieckiego od głównych ośrodków gospodarczych a ich poziom przedsiębiorczości	56
Alicja Bonarska-Treit , Turystyka szansą rozwoju lokalnego.....	65
Agnieszka Borowska , Wykorzystanie środków w ramach krajowych programów wsparcia pszczelarstwa w Polsce.....	77
Anna Czech , Bezpieczeństwo energetyczne Polski a odnawialne źródła energii	92
Małgorzata Dolata , Pozycja konkurencyjna obszarów wiejskich Polski Wschodniej z punktu widzenia ich wyposażenia w infrastrukturę gospodarczą.....	100
Monika Fabińska , Wybrane czynniki kapitału regionalnego determinujące rozwój firm z sektora włókienniczo-odzieżowego z województwa łódzkiego	109
Mateusz Folwarski , Wynagrodzenia dyrektorów wykonawczych rady dyrektorów największych amerykańskich banków przed i po kryzysie finansowym	121
Małgorzata Fronczek , Charakter wymiany handlowej Polski z zagranicą po 1990 roku	132
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw sektora motoryzacyjnego w Polsce i w Europie	142
Marcin Gospodarowicz , Sektor mikroprzedsiębiorstw w Polsce i jego wsparcie ze środków UE w latach 2007-2011	152
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polski sektor rolny a cyfryzacja – przykład i bariery realizacji projektu wdrażającego technologie informatyczne.....	165

Sylwia Guzdek , Znaczenie instytucji otoczenia biznesu dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2007-2012	176
Barbara Hadryjańska , Umacnianie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw na przykładzie sektora rolno-spożywczego	190
Sławomira Hajduk , Instrumenty ekonomiczne zarządzania przestrzenią na poziomie lokalnym	201
Mariusz Hamulczuk , Asymetria w transmisji cen w łańcuchu żywnościowym. Przykład cen drobiu w Polsce.....	212
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Finansowanie świadczeń opieki zdrowotnej osobom nieubezpieczonym na podstawie decyzji organu wykonawczego samorządu terytorialnego	224
Grażyna Karmowska , Zróżnicowanie rozwoju powiatów województwa zachodniopomorskiego.....	233
Wojciech Kisiała, Bartosz Stępiński , Analiza zróżnicowania przestrzennego absorpcji funduszy Unii Europejskiej przez samorządy terytorialne w Polsce.....	247
Joanna Kizielewicz , Polityka gospodarcza rządu i Unii Europejskiej wobec regionów nadmorskich i jej wpływ na rozwój turystyki morskiej w Polsce	257
Ewa Kołoszycz , Dochody typowych gospodarstw mlecznych w UE w 2011 roku	270
Sylwester Kozak , Efektywność zakładów ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 2002-2011. Czy wielkość i własność zagraniczna zakładów mają znaczenie?.....	280
Mariusz Kudelko , Ocena zasadności budowy elektrowni systemowych wykorzystujących nowe złoża węgla brunatnego	292
Anetta Kuna-Marszałek , Strategie ekologiczne przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych.....	305
Piotr Laskowski , Specjalne strefy ekonomiczne jako czynnik rozwoju regionalnego na przykładzie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST- PARK”	317
Wojciech Leoński , Zewnętrzne bariery rozwoju przedsiębiorczości w Polsce..	330
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Współpraca przedsiębiorstw przemysłowych z innymi uczestnikami rynku w zakresie działalności innowacyjnej.....	341
Agnieszka Malkowska , Strategia rozwoju Euroregionu Pomerania a budowa konkurencyjnego regionu przygranicznego.....	353
Arkadiusz Malkowski , Wschodnia granica Polski. Od peryferii i izolacji do współdziałania	363
Grażyna Mańczak , Ocena polityki proeksportowej w Polsce	373
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analiza nakładów pracy w gospodarstwach rolnych w 2010 roku w porównaniu do 2002 roku	384

Dominika Mierzwa , Zastosowanie modelu multiplikacyjnej analizy dyskryminacji w ocenie spółdzielczych przedsiębiorstw mleczarskich.....	396
Andrzej Miszczuk , Nowe podejście do regionalnego planowania strategicznego (na przykładzie województwa podkarpackiego).....	408
Zbigniew Mongiało, Michał Świtlyk , Analiza współczynników efektywności uczelni publicznych.....	420
Anna Oleńczuk-Paszal, Monika Śpiewak-Szyjka , Gospodarowanie wojewódzkim zasobem nieruchomości a dochody województwa	431
Piotr Podsiadło , Zagadnienie pomocy publicznej dla przedsiębiorstw w sektorze rybołówstwa.....	442
Halina Powęska , Cel przekraczania granicy uczestników handlu przygranicznego a struktura towarowa transgranicznych zakupów na pograniczu polsko-ukraińskim	454
Zdzisław W. Puślecki , Nowe zjawiska we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej w warunkach perspektywy budżetowej na lata 2014-2020 ...	465
Bogusława Puzio-Waślawik , Samozatrudnienie w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce	477
Małgorzata Raczkowska , Spółdzielczość socjalna w Polsce	489
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci polityki regionalnej.....	502
Iga Rudawska , Sieć jako pośrednia forma koordynacji gospodarczej na przykładzie zintegrowanej opieki zdrowotnej	513
Robert Rusielik , Determinanty efektywności technicznej produkcji żywca wołowego w Europie i na świecie w roku 2011	522
Karolina Sienkiewicz , Karta Praw Studenta a sytuacja absolwentów szkół wyższych na rynku pracy.....	534
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audyt jako narzędzie optymalizacji zarządzania przedsiębiorstwem w dobie kryzysu ekonomicznego	546
Katarzyna Skorupińska , Niezwiązkowe formy reprezentacji pracowników w polskim systemie stosunków przemysłowych	557
Agnieszka Słomka-Gołębiowska , Determinanty niezależności komitetu wynagrodzeń w bankach w Polsce	569
Jerzy Sokołowski , Optymalizacja wyboru oferty turystycznej przez klienta przy wykorzystaniu portalu internetowego holidaycheck	581
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałazka , Ocena stopnia wykorzystania pomocy publicznej przez przedsiębiorstwa województwa lubelskiego na podstawie wyników badań ankietowych	590
Marcin Stępień , Elementy zasad podatkowych w aspekcie polskiego systemu podatkowego.....	602
Maciej Szczepankiewicz , Potencjał innowacyjny polskich parlamentarzystów.....	612

Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , Rola funduszy unijnych w finansowaniu zrównoważonego rozwoju na przykładzie gmin województwa łódzkiego	623
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , Aktywność innowacyjna a wielkość przedsiębiorstw w systemie przemysłowym małopolski	633
Dariusz Urban , Gospodarka polska jako miejsce inwestycji z perspektywy wybranych państwowych funduszy majątkowych – przyczynek do badań empirycznych.....	644
Piotr Urbanek , Polityka wynagradzania kadry kierowniczej w polskich bankach publicznych na przykładzie spółek indeksu WIG20	654
Adam Wasilewski , Użytki rolne a rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w Polsce	667
Anetta Waśniewska , Aktywność społeczna i ekonomiczna stowarzyszeń i fundacji – wybrane zagadnienia na podstawie przeprowadzonych badań	678
Marek Wigier , Sytuacja ekonomiczna przetwórstwa spożywczego w Polsce w okresie członkostwa w UE – stan i perspektywy.....	688
Edward Wiśniewski , Efekty skali w funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego na przykładzie gmin województwa zachodniopomorskiego	700
Urszula Zagóra-Jonszta , Ruch spółdzielczy i działalność Franciszka Stefczyka	710
Katarzyna Żak , Diagnoza poziomu innowacyjności polskiej gospodarki.....	721

Summaries

Franciszek Adamczuk , Usage of traditional and regional products in the region's promotion.....	24
Ewa Badzińska , Prospects and barriers to the development of <i>spin-off</i> companies in Poland	34
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Political and structural factors affecting the changes in the distribution of pig production in the European Union countries	44
Agnieszka Barczak , The use of the linear programming method to assess the production process of groups of farms of some chosen agricultural types.	55
Wioletta Bieńkowska-Gołas , Distance of rural communities in Mazovian Voivodeship from the main economic centres and their level of entrepreneurship	64
Alicja Bonarska-Treit , Tourism as a chance for local development.....	76
Agnieszka Borowska , The use of funds under National Programmes for the Support of Apiculture in Poland	91
Anna Czech , Polish energy security and renewable energy sources	99

Malgorzata Dolata , Competitive position of East Poland rural areas from the point of view of economic infrastructure equipment.....	108
Monika Fabiańska , Selected factors of the regional capital determining investment decisions of the companies from the textile and clothing sector from Łódź Voivodeship.....	120
Mateusz Folwarski , Remuneration of executive directors of board of directors of the biggest American banks before and after the financial crisis	131
Malgorzata Fronczek , Character of the Polish foreign trade after 1990	141
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Conditioning of automotive sector enterprises competitiveness in Poland and in Europe.....	151
Marcin Gospodarowicz , Microenterprises in Poland and their support from EU funds in the years 2007-2011.....	164
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polish agriculture sector vs. digitization – example and barriers of the computer technologies implementing project realization	175
Sylwia Guzdek , The importance of business environment for small and medium-sized enterprises in 2007-2012.....	189
Barbara Hadryjańska , Strengthening the competitive advantage of companies on the example of the agri-food sector.....	200
Sławomira Hajduk , Economic instruments of space management on the local level.....	211
Mariusz Hamulczuk , Asymmetric price transmission along the food chain. Example of poultry prices in Poland	223
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Financing health care services for uninsured individuals under a decision of the executive body of the local government.....	232
Grażyna Karmowska , Differences in the development of poviats of West Pomeranian Voivodeship	246
Wojciech Kisiał, Bartosz Stępiński , Spatial differences in the absorption of EU funds by the regional and local governments in Poland.....	256
Joanna Kizielewicz , Economic policy of the government and the European Union towards coastal regions and its influence upon the development of maritime tourism in Poland	269
Ewa Kołoszycz , Income of typical dairy farms in the European Union in 2011.....	279
Sylwester Kozak , Efficiency of life insurance companies in Poland in the years 2002-2011. Do size and foreign ownership matter?.....	291
Mariusz Kudelko , Assessment of building of power plants using new lignite deposits – a systems approach.....	304
Anetta Kuna-Marszałek , Environmental strategies of enterprises on the international markets	316

Piotr Laskowski , Special economic zones as a factor of regional development based on Wałbrzych Special Economic Zone “INVEST-PARK”.	329
Wojciech Leoński , External barriers to the development of entrepreneurship in Poland	340
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Cooperation of industrial enterprises with other market participants in terms of innovative activity.....	352
Agnieszka Malkowska , Strategy for the development of Pomerania Euro-region and building of competitive border region	362
Arkadiusz Malkowski , The eastern border of Poland from outskirts and isolation to co-operation	372
Grażyna Mańczak , Pro-export policy assessment in Poland.....	383
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analysis of labour output in agricultural farms in 2010 in comparison to 2002.....	395
Dominika Mierzwa , Application of multiplication analysis of discrimination to the evaluation of cooperative dairy companies	407
Andrzej Miszczuk , New approach the regional strategic planning (as an example of Podkarpackie Voivodeship)	419
Zbigniew Mongiało, Michał Świtłyk , Analysis of efficiency coefficients of public universities	430
Anna Oleńczuk-Paszal, Monika Śpiewak-Szyjka , Voivodeship real estate management vs. voivodeship revenue	441
Piotr Podsiadło , State aid for fishing industry companies.....	453
Halina Powęska , The purpose of crossing the border by cross-border traders and the commodity structure of cross-border purchasing in the Polish-Ukrainian border region.....	464
Zdzisław W. Puślecki , New phenomena in the Common Agricultural Policy of the European Union in the conditions of a budgetary perspective for the years 2014-2020.....	476
Bogusława Puzio-Waławik , Self-employment during the economic slowdown in Poland	488
Małgorzata Raczkowska , Social cooperative movement in Poland.....	501
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie local government units as beneficiaries of regional policy	512
Iga Rudawska , Network as an intermediate form of economic coordination on the example of integrated healthcare	521
Robert Rusielik , Determinants of technical efficiency of beef production in Europe and in the world in 2011.....	533
Karolina Sienkiewicz , Consequences of signing Student’s Law Card for university graduates	545
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audit as a tool for optimization of company management in the current economic crisis.....	556

Katarzyna Skorupińska , Non-trade union forms of employee representation in the Polish system of industrial relations	568
Agnieszka Słomka-Gołębiowska , Determinants of compensation committee independence in banks in Poland.....	580
Jerzy Sokółowski , Optimization of tourist offer selection by using Internet portal HolidayCheck.....	589
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałazka , Assessment of the use of public assistance by companies in Lublin Voivodeship based on survey results	601
Marcin Stępień , Elements of tax rules in the context of the Polish tax system	611
Maciej Szczepankiewicz , Polish parliamentarians' innovation potential.....	622
Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , The role of EU funds in the financing of sustainable development on the example of Łódź Voivodeship municipalities	632
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , The impact of enterprises' size on regional innovation systems – Małopolskie case	643
Dariusz Urban , Polish economy as a place of investment from the perspective of selected sovereign wealth funds – a contribution to the empirical analyses.....	653
Piotr Urbanek , Executive remuneration policy in the Polish public banks on the example of WIG20 companies.....	666
Adam Wasilewski , Arable land and the development of non-agricultural economic activity in Poland.....	677
Anetta Waśniewska , Social and economic activity of associations and foundations – selected problems based on research.....	687
Marek Wigier , Food processing in Poland in the times of EU membership – condition and perspective	699
Edward Wiśniewski , Economies of scale in the operation of local government units on the example of communities of Western Pomerania.....	709
Urszula Zagóra-Jonszta , Cooperative movement and activities of Franciszek Stefczyk	720
Katarzyna Żak , Diagnosis of the innovation level of Polish economy	732

Urszula Zagóra-Jonszta

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

RUCH SPÓLDZIELCZY I DZIAŁALNOŚĆ FRANCISZKA STEFCZYKA

Streszczenie: Ruch spółdzielczy, który rozwijał się na ziemiach polskich jeszcze przed odzyskaniem niepodległości, zawdzięcza swoją prężność Franciszkowi Stefczykowi. Dzięki jego staraniom i aktywności ruch ten, mimo wielu trudności, zwłaszcza finansowych, rozwijał się również w niepodległej Polsce. Artykuł przedstawia dokonania Stefczyka oraz działalność Spółdzielczego Instytutu Naukowego, który powstał dzięki jego staraniom, przyczyniając się do rozwoju myśli spółdzielczej w okresie międzywojennym.

Słowa kluczowe: Franciszek Stefczyk, spółdzielczość, Spółdzielczy Instytut Naukowy.

1. Wstęp

Spółdzielczość jest formą stosunków między ludźmi, która narodziła się z początkiem XIX w., choć pewne jej postaci istniały już wcześniej. Była obroną drobnych właścicieli i pracowników najemnych przed wyzyskiem ze strony coraz silniejszych kapitalistów. Najwcześniej powstała w Anglii, gdzie system kapitalistyczny przybrał najbardziej ostrą formę. Pogarszające się wraz z rozwojem kapitalizmu warunki materialne ludzi żyjących z pracy najemnej stały się bodźcem do tworzenia najpierw zrzeszeń spożywców u progu XIX wieku. Obok nich powstawała spółdzielczość pracy, mieszkaniowa, a także odnosząca się do innych dziedzin życia ekonomicznego spółdzielczość kredytowa, zaopatrzenia i zbytu¹.

Celem artykułu jest przedstawienie, w okresie przed odzyskaniem niepodległości Polski i po nim, rozwoju ruchu spółdzielczego, do którego w największym stopniu przyczynił się Franciszek Stefczyk, działacz spółdzielczy, z inicjatywy którego powstał Spółdzielczy Instytut Naukowy. Jego zasługi na polu spółdzielczości są ogromne. Z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że jego niestrudzone dążenie do rozwoju ruchu spółdzielczego przyniosło pozytywne efekty, o których traktuje niniejszy tekst.

¹ K. Weydlich, *Ruch spółdzielczy w Polsce w latach 1914-1926*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Kraków-Poznań 1927, s. X.

2. Rozwój ruchu spółdzielczego na ziemiach polskich

Rozwój ruchu spółdzielczego na ziemiach polskich zaczął się w latach 60. XIX w., ale przyspieszenie nastąpiło w latach 80. tego stulecia. Jednak już wcześniej w pracach polskich przedstawicieli środowisk społecznych pojawiały się różne koncepcje solidarystyczne. Czyniono też próby wcielania ich w życie². Za jednego z najbardziej aktywnych na tym polu należy uznać Stanisława Staszica, który już w 1816 r. założył Towarzystwo Hrubieszowskie, pomyślane jako forma nowej równości między ludźmi.

Pierwsza spółka kredytowa powstała we Lwowie w 1860 r., rok później w Poznaniu założony został Bank Przemysłowców. W 1864 r. w Warszawie uruchomiono spółkę magazynową. Do końca 1870 r. w Poznańskim i Prusach Zachodnich funkcjonowało 28 stowarzyszeń, w Galicji – 12, w Królestwie Polskim – 3³. W latach 90. zaczęła się powoli rozwijać spółdzielczość mleczarska. Jak podawał E. Milewski, w latach 1871-1911 w Galicji założono 93 stowarzyszenia spożywcze, z czego 26 zbankrutowało⁴. Wieś galicyjska była najbardziej uspołdzielczona. Aż 750 tys. chłopów należało tam do spółdzielni, z czego 321 tys. zrzeszały spółdzielnie Stefczyka. Przewagę mieli w nich ludowcy⁵.

Ruch spółdzielczy rozwijał się jednak różnie w różnych zaborach, przybierając na sile pod koniec XIX wieku. Przed wybuchem I wojny światowej na ziemiach polskich istniało ok. 3700 spółdzielni polskich. Najważniejszą rolę odgrywała spółdzielczość kredytowa, zrzeszająca 850 tys. ludzi. Na drugim miejscu plasowała się spółdzielczość spożywców, najlepiej rozwinięta w Królestwie i na Śląsku Cieszyńskim, a częściowo również na Górnym Śląsku i w Galicji. Ta forma spółdzielczości stosunkowo najslabiej funkcjonowała na Pomorzu i w Wielkopolsce. Oprócz tego działały też spółdzielnie rolniczo-handlowe i mleczarskie. W zaborze pruskim rozwinęła się forma spółdzielni parcelacyjnych⁶.

Różne były formy spółdzielczości. W każdym zaborze miały inny charakter, wynikający z istniejących układów społeczno-gospodarczych oraz postaw politycznych ich twórców.

W zaborze pruskim dość dobrze rozwijała się spółdzielczość rolnicza, dla której bazą w Wielkopolsce i na Pomorzu była klasa średnia zarówno w miastach, jak i na

² Szerzej na temat rozwoju spółdzielczości na ziemiach polskich zob. U. Zagóra-Jonszta (red.), *Polska nieliberalna myśl społeczno-ekonomiczna do 1918 roku*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2010, s. 13-36.

³ E. Milewski, *Kooperacja i jej znaczenie w Polsce*, Nakładem Centralnego Biura Wydawnictw NKN, Kraków 1915, s. 14.

⁴ Tamże, s. 47.

⁵ A. Światło, *Spółdzielczy Instytut Naukowy 1919-1939*, Zakład Wydawnictw CRS, Warszawa 1973, s. 7.

⁶ K. Weydlich, *Ruch spółdzielczy...*, s. 2-9; Dość szczegółowo te formy spółdzielczości działające na ziemiach polskich opisuje W. Rusiński w pracy: *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego, część I – do 1918 r.*, Zakład Wydawnictw CRS, Warszawa 1966.

wsi. Za pośrednictwem Banku Związku Spółek Zarobkowych absorbowwała nawet ziemiaństwo i przemysłowców. Na czele ruchu stali działacze o prokapitalistycznych poglądach.

Również w zaborze rosyjskim działacze spółdzielczy często rekrutowali się spośród bogatego chłopstwa związanego z ziemiaństwem. Jednak obok nich rozwijał się samodzielny spółdzielczy ruch chłopski, o wyraźnie plebejskim charakterze, który opanował spółdzielczość spożywców⁷. Widać więc, iż jeszcze przed odzyskaniem niepodległości ruch spółdzielczy na ziemiach polskich rozwijał się całkiem dobrze.

3. Działalność Franciszka Stefczyka przed odzyskaniem niepodległości

Franciszek Stefczyk uważany jest za czołową postać polskiego ruchu spółdzielczego. Jego zainteresowanie zagadnieniami spółdzielczości miało wymiar zarówno praktyczny, jak i teoretyczny. Po ukończeniu studiów w 1885 r. podjął pracę nauczyciela w szkole średniej w Czernichowie koło Krakowa i założył tam kółko rolnicze. Z organizacją kółek rolniczych współpracował długie lata, będąc przez dwie dekady członkiem Zarządu Głównego Towarzystwa Kółek Rolniczych. Lichwiarski wyzysk, zwłaszcza drobnych rolników i bezrolnych chłopów, panoszący się w Galicji oraz głód na przednówku, zmuszający rolników do wyzbywania się zwierząt i zadłużania się u Żydów, zainspirował go do założenia kasy pożyczkowej. Pod koniec 1889 r. powstała w Czernichowie pierwsza kasa oszczędnościowo-pożyczkowa typu Raiffeisena, dając początek wiejskiej spółdzielczości kredytowej w Galicji⁸. Stefczyk opracował statut kasy, wzory ksiąg rachunkowych i druków, sporządził opis prowadzenia kasy, wydał również *Przewodnik dla spółkowych kas oszczędności i pożyczek systemu Raiffeisena*, a także *O spółkach systemu Raiffeisena*⁹. Kasy te podporządkowane były instytucji nadrzędnej – Towarzystwu Kółek Rolniczych. Po jego śmierci w 1924 r. nazwano je Kasami Stefczyka. Ich zadaniem było zbieranie oszczędności członków i udzielanie im kredytów. Kasa finansowała nawet poważne inwestycje rolnicze do wysokości 1200 zł.

Stefczyk zakładał też inne niekredytowe spółdzielnie wiejskie. W marcu 1891 r. uruchomił Bazar Kółka Rolniczego, będący pierwszą spółdzielnią rolniczo-spożywczą niezwiązaną instytucjonalnie z kółkiem rolniczym. Pod koniec tego samego roku powołał do życia Związek Handlowy Kółek Rolniczych, który w późniejszym czasie stał się centralą sklepów kółek rolniczych¹⁰. Jego zabiegi wokół rozwijania i instytucjonalizowania działalności spółdzielczej zaowocowały utworzeniem

⁷ A. Światło, wyd. cyt., s. 7.

⁸ K. Weydlich, *Franciszek Stefczyk. Pionier polskiej spółdzielczości rolniczej*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Warszawa 1936, s. 26-28.

⁹ Tamże, s. 28-30.

¹⁰ Tamże, s. 35-36.

w 1899 r. Patronatu Spółdzielni Rolniczych przy Wydziale Krajowym, któremu podlegały wszystkie typy spółdzielni wiejskich. Stał na czele tej instytucji i doprowadził do utworzenia Patronatu Rękodziel i Drobnego Przemysłu; zainicjował również zakładanie spółdzielni rolniczo-handlowych¹¹. W latach 90. XIX w. organizował spółdzielczość mleczarską. Rozwijała się wprawdzie wolno, ale stale¹². Pod koniec I wojny światowej zorganizował Związek Kredytowy Spółek Rolniczych i Związek Kredytowy Spółek Rękodzielniczych¹³. Od 1918 r. kierował także Centralną Kasą Spółek Rolniczych. Słusznie pisał K. Weydlich: „Organizacja spółdzielni patronackich ze skromnych początków stała się potężnym skupieniem oszczędności ludowych, a nazwisko Stefczyka, jako organizatora ruchu, stało się głośne wśród ludzi wpływowych w Małopolsce i wśród działaczy społecznych w całej Polsce, a nawet za granicą”¹⁴.

Rozwój spółdzielczości wymagał wykwalifikowanej kadry, której niestety brakowało. Dlatego na Zjeździe Towarzystwa Kółek Rolniczych Stefczyk zabiegał o zorganizowanie stałych kursów handlowych w celu kształcenia kierowników sklepów. Od 1885 r. zaczęto je prowadzić najpierw w systemie trzy-, a potem czteromiesięcznym. W tym celu Stefczyk opracował podręczniki i materiały instruktażowe. W 1893 r. ukazał się *Przewodnik handlowy dla użytku sklepów kółek rolniczych*, w roku następnym *Handlowa działalność kółek rolniczych*. W 1896 r. spod jego pióra wyszły *Wskazówki o zakładaniu i prowadzeniu spółek mleczarskich*, a w 1899 r. broszura *Jakie korzyści przynieść może gminie lub parafii spółka oszczędności i pożyczek*¹⁵. W ten sposób stworzył podwaliny pod teoretyczny dorobek spółdzielczości.

W 1896 r. zorganizował kurs dla pracowników spółdzielni mleczarskich. W 1911 r. uruchomił i sam również prowadził cykl wykładów o spółdzielczości na poziomie akademickim¹⁶.

Działania wojenne lat 1916-1917 zniszczyły kasy pancerne, księgi rachunkowe i dokumenty kas, zwłaszcza w okolicach Przemyśla. Stefczyk czym prędzej przystąpił do ich odtworzenia. Wysyłał w teren rewidentów, którzy pracowali bez przerwy, często opierając się na ustnych informacjach. Starał się również nie zamrażać wkładów spółek oszczędnościowo-pożyczkowych w inwestycjach długoterminowych, aby nie utracić płynności.

Brał udział w opracowaniu polskiej ustawy o spółdzielniach. Uważał, że państwo powinno udzielać wydatnej pomocy finansowej spółdzielczości rolniczej, zwłaszcza w latach powojennej inflacji markowej. Opowiadał się za utrzymaniem

¹¹ Tamże, s. 28-30 i 52-53; Z. Chmielewski, *Podręcznik spółdzielczości*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Warszawa 1936, s. 84.

¹² K. Weydlich, *Franciszek Stefczyk...*, s. 152.

¹³ Tamże, s. 196.

¹⁴ Tamże, s. 94.

¹⁵ Tamże, s. 20, 51, 80.

¹⁶ *Informator Spółdzielczy Towarzystwa Kooperatystów*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Warszawa 1932, s. 69.

prywatnej własności, zwłaszcza na wsi. Mocno podkreślał konieczność oddzielenia działalności spółdzielczej od politycznej, wychodząc z założenia, że ruch spółdzielczy nie może być upolityczniony.

Stefczyk pragnął oprzeć samorząd gospodarczy na warstwach drobnych, samodzielnych właścicieli-przedsiębiorców, którzy jednak mieli podlegać organizacjom społecznym lub samorządowym. Dążył do powiązania spółdzielni wytwórców i spożywców.

4. Działalność Franciszka Stefczyka w odrodzonej Polsce

Stefczyk usilnie dążył do zjednoczenia polskiego ruchu spółdzielczego. Pierwsze decyzje dotyczące współdziałania grup spółdzielców zapadły na zjeździe w Lublinie w lutym 1918 roku. W wygłoszonym referacie *Spółdzielczy Instytut Naukowy jako pilna potrzeba ludu i narodu polskiego* apelował o centralizację ruchu spółdzielczego. Szczególną uwagę poświęcił spółdzielniom rolniczym i pieniężnym. Z tą samą sprawą wystąpił na drugim zjeździe w Poznaniu w 1921 roku¹⁷. Na trzecim zjeździe w 1924 r. we Lwowie wystąpił z projektem statutu Głównego Związku Polskich Spółdzielni. Wyprowadził projekt od uchwał już powziętych na poprzednich zjazdach, utrzymując go jednak w skromnych granicach ze względu na niesprzyjający spółdzielczości klimat¹⁸.

W 1924 r. odbył się w Warszawie pierwszy ogólnopolski kongres rolniczy i na nim Stefczyk wygłosił referat *Stanowisko spółdzielczości w rolnictwie*, który był ostatnią jego pracą, stając się testamentem ideowym tego działacza. Najważniejsze zawarte w nim tezy dotyczyły:

- określenia spółdzielczości w rolnictwie jako dobrowolnej, demokratycznej organizacji najszerzych warstw, opartej na wolności pracy i zarobkowania oraz prywatnym prawie własności ziemi,
- rozumienia zadań spółdzielczości rolniczej jako uwolnienia jej od pośrednictwa i przemysłowienia,
- uznania za główny cel dostarczanie produktów, zbyt, organizację oszczędności i kredytu, organizację sił technicznych i duchowych oraz propagandę,
- ideału społecznego i granic spółdzielczości w rolnictwie postrzeganych jako wzmocnienie indywidualnych warsztatów rolnych, a nie dążenie do kolektywizacji ziemi,
- stosunku spółdzielczości do mniejszych rolników i robotników rolnych jako służby najuboższym i dostosowania się do ich potrzeb,
- stosunku do większych rolników, jako uwzględnianie ich potrzeb, jednak bez jakiegokolwiek uprzywilejowania organizacyjnego,

¹⁷ K. Weydlich, *Franciszek Stefczyk...*, s. 12.

¹⁸ Tamże.

- ścisłego współdziałania spółdzielczości rolniczej z innymi organizacjami rolniczymi,
- stosunku do partii politycznych polegającego na nieprzeciwstawianiu się im, ale też niewiązaniu się z żadną,
- stosunku do państwa opartego na przeświadczeniu o tożsamości podstawowych warunków rozwoju siły ruchu spółdzielczego i państwa. Stąd wynikało żądanie traktowania przez państwo ruchu spółdzielczego na równi z instytucjami kapitalistycznymi w dziedzinie oświaty, propagandy i kredytu, oraz dopuszczenia go do głosu w publicznych instytucjach gospodarczych¹⁹.

W ostatnich miesiącach życia Stefczyk powrócił do ścisłej pracy badawczej, ograniczając ją wyłącznie do spółdzielczości. W opracowaniu *Stanowisko spółdzielczości w rolnictwie* zawarł program pracy naukowej. Swój wkład w tym zakresie rozpoczął od pozostawionej w rękopisie broszury *Początki i ogólne warunki rozwoju spółdzielczości w Polsce*, która w nieukończonyj formie ukazała się po jego śmierci nakładem Spółdzielczego Instytutu Naukowego. W pracy tej zdążył opisać działalność S. Staszica jako poprzednika polskiej spółdzielczości rolniczej.

Stefczyk uważał, że do pracy spółdzielczej należy też pozyskać większe gospodarstwa, dlatego że „mogą się one przyczynić do harmonijnego kształtowania się stosunków społecznych w rolnictwie”²⁰. Jednak nie może się to odbyć za cenę przywilejów dla tych większych rolników. Mocno podkreślał bezpartyjność jako warunek czystości ruchu, co nie przeszkadzało w tym, aby wszystkie partie chcące służyć ideałom popierały ten ruch. Subwencje państwowe dla spółdzielczości uważał wprawdzie za wykraczające poza ramy tej spójności interesów, jednak w warunkach polskich były one konieczne dla spółdzielczości rolniczej w okresie odbudowy oszczędności²¹. W uzasadnieniu też podkreślał, że ruch spółdzielczo-rolniczy uznaje prywatną własność warsztatów pracy, a zwłaszcza ziemi za taką samą zdobycz kultury zachodniej jak wolność osobista i wolność zarobkowania. Za najbardziej celową uważał przymusową organizację samorządu gospodarczego o daleko posuniętej decentralizacji, natomiast sprzeciwiał się centralizowaniu pracy społeczno-gospodarczej, był więc na ogół zwolennikiem samorządu zdecentralizowanego²².

Samorząd gospodarczy pragnął oprzeć „na warstwach drobnych samodzielnych właścicieli-przedsiębiorców, jednak ograniczonych w swej działalności przedsiębiorczej, przez objęcie całej dziedziny ich pracy organizacjami społecznymi lub samorządowymi”²³. Nie popierał koncepcji wprowadzenia ustroju spółdzielczego, opartego na powszechnym uspołecznieniu. Dążył do „wzmocnienia indywidualnych

¹⁹ K. Weydlich, *Działalność pisarska Franciszka Stefczyka*, Odbitka z *Narodowego Przeglądu Spółdzielczego*, Warszawa 1934, s. 13; K. Weydlich, *Ruch spółdzielczy...*, s. 319-320.

²⁰ K. Weydlich, *Ruch spółdzielczy...*, s. 321.

²¹ Tamże; K. Weydlich, *Franciszek Stefczyk...*, s. 13.

²² K. Weydlich, *Działalność pisarska...*, s. 13-14.

²³ K. Weydlich, *Ruch spółdzielczy...*, s. 345.

warsztatów rolnych i drobnych indywidualnych warsztatów przemysłowych oraz zorganizowania współdziałania między spółdzielniami wytwórców i spożywców²⁴.

Głównym przesłaniem działalności spółdzielczej było aktywizowanie szerokich mas ludowych, lepsza organizacja pracy i poprawa efektów ekonomicznych podmiotów zrzeszonych w organizacjach spółdzielczych. Jak podkreślał K. Weydlich, Stefczyk „Gromadził fundusze zbiorowe i wychowując ludzi, zdolnych podjąć pozytywną pracę gospodarczą, powierzał kolektywne kapitały społeczne zarządowi tych wybranych, których zaufaniem obdarzają szerokie warstwy ludności zorganizowanej w stowarzyszeniach. W ten sposób warstwy ludowe, dotąd słabe materialnie i przez to gospodarczo bezsilne, dochodzą do rozporządzania poważnymi sumami funduszy zbiorowych, niezbędnych do gospodarczego budowania przyszłości tudzież do wytworzenia lepszych dla mas warunków życia dzisiejszego²⁵. Rezultaty działalności ruchu spółdzielczego były widoczne i miały swoją długą tradycję. Na przykład Bank Spółdzielczy w Brodnicy działał nieprzerwanie 150 lat.

5. Spółdzielczy Instytut Naukowy

Nadzieja na odzyskanie przez Polskę niepodległości zmotywowała F. Stefczyka do starań w kierunku powołania do życia spółdzielczej placówki naukowej. W tym celu opracował statut i strukturę organizacyjną tej instytucji i zaczął zbierać fundusze na jej uruchomienie. Cele i zadania opublikował w 1917 r. na łamach „Tygodnika Rolniczego”, a rok później w osobnej broszurze. Tę publikację należy traktować jako pierwszy program instytutu powołanego do życia w 1918 roku. Na wspomnianym wcześniej zjeździe w Lublinie w 1918 r. Stefczyk wyszedł z propozycją utworzenia Spółdzielczego Instytutu Naukowego (SIN). Zaktywizował działania w drugiej połowie roku²⁶. Projekt statutu instytutu przewidywał, że zwyczajnymi członkami towarzystwa mogą być przede wszystkim stowarzyszenia zarobkowo-gospodarcze. Temat ten podjął również na drugim zjeździe w Poznaniu w 1921 r., zmieniając projekt stosownie do zmienionych warunków²⁷. Formalnie swoją działalność SIN rozpoczął w połowie 1919 roku. Przerwa wynikała z faktu, że ks. Stanisław Adamski, stojący na czele Unii Związków Spółdzielczych, niechętnie ocenił pomysł²⁸, a ponadto trwały spory o to, jaki charakter ma mieć ta instytucja. W rezultacie przeważyła opcja o chłopskich korzeniach placówki. W statucie z 1929 r. zwraca się uwagę na „popieranie nauki o spółdzielczości i ułatwianie nabywania wiedzy spółdzielczej oraz (...) prowadzenie studiów nad (...) zagadnieniami spółdzielczości²⁹”.

²⁴ Tamże, s. 346.

²⁵ Tamże.

²⁶ K. Weydlich, *Franciszek Stefczyk...*, s. 6.

²⁷ K. Weydlich, *Działalność pisarska...*, s. 12.

²⁸ S. Adamski, *Ruch spółdzielczy w Polsce oraz znaczenie i zadania Unii Związków Spółdzielczych*, Wyd. Unii Związków Spółdzielczych, Poznań 1930, s. 19. Adamski został biskupem na Górnym Śląsku.

²⁹ A. Światło, *Spółdzielczy Instytut Naukowy...*, s. 17.

Siedzibą Instytutu najpierw był Kraków, a od 1928 r. Warszawa. Pierwszym prezesem został Franciszek Stefczyk, po jego śmierci stanowisko to objął profesor Stefan Surzycki, od 1927 r. funkcję dyrektora pełnił Stanisław Wojciechowski, którego w 1934 r. zastąpił Stanisław Thugutt. Instytut był pierwszą tego typu placówką w Europie, a nawet w świecie, mimo że istniały państwa, w których ruch spółdzielczy był lepiej rozwinięty aniżeli w Polsce³⁰. Było to wyraźną zasługą F. Stefczyka, który przejawiał zainteresowanie teoretycznymi zagadnieniami spółdzielczości i dlatego instytut naukowy uważał za centrum myśli spółdzielczej skupiającej ludzi nauki. Dążył więc, aby kierownicze stanowiska powierzać ludziom z tytułami profesorskimi³¹. Placówka ta miała służyć całemu ruchowi spółdzielczemu. Jak podkreślał Franciszek Bujak, kolega i współpracownik Stefczyka, „SIN można uważać za koronę pracy F. Stefczyka na polu spółdzielczości”³².

Największym problemem były kwestie finansowe. Instytut utrzymywał się ze składek członkowskich, darów i subwencji. Jednak centrale związków spółdzielczych nie chciały płacić składek. Powodem były odmienne postawy społeczno-ideowe różnych ugrupowań spółdzielczych. Dotyczyło to zwłaszcza spółdzielczości Stefczykowskiej, spółdzielczości typu Schulzego oraz spółdzielczości spożywców. Wspólna placówka naukowa groziła tym, że będzie faworyzować jedne poglądy kosztem innych³³. Na przeszkodzie konsolidacji ruchu stała też obawa przed utratą dotychczasowych wpływów przez regionalnych działaczy. Ponadto różna była struktura administracyjno-organizacyjna na ziemiach byłych zaborów i różny stopień centralizacji³⁴. W skład Unii Związków Spółdzielczych weszły organizacje bardziej konserwatywne, do Zjednoczenia – Stefczykowskie. Praktycznie od 1926 r. Unia zerwała współpracę z Instytutem. Uważała bowiem, że celem nadrzędnym spółdzielczości powinno być torowanie drogi rozwoju kapitalizmowi i udzielanie pomocy polskim kupcom. Zjednoczenie natomiast akceptowało własność prywatną, nawoływało do solidaryzmu społecznego, ale nie apologetyzowało kapitalizmu, charakteryzowało się bardziej demokratycznymi cechami³⁵.

Jedną z aktywności Instytutu było organizowanie kursów spółdzielczości – najpierw trzy-, a potem sześciomiesięcznych, na których wykładali nawet profesoria³⁶. W zależności od rodzaju kursów były one przeznaczone dla przyszłych kierowników ruchu, lustratorów i warstw średnio wykształconych. Do dalszych zadań tej placówki należało prowadzenie działalności wydawniczej, biblioteki, czytelnicy,

³⁰ Tamże, s. 7.

³¹ Tamże, s. 17.

³² F. Bujak, *Rozwój gospodarczy Polski w krótkim zarysie*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Kraków 1925, s. VIII.

³³ A. Światło, wyd. cyt., s. 22.

³⁴ W. Rusiński, *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego, część II – 1918-1939*, Zakład Wydawnictw CRS, Warszawa 1980, s. 33.

³⁵ A. Światło, wyd. cyt., s. 24-25.

³⁶ K. Weydlich, *Franciszek Stefczyk...*, s. 246.

pracowni naukowej oraz muzeum, które jednak nie zostało ukończone³⁷. Ze względów finansowych od 1924 r. zrezygnowano także z prowadzenia kursów. Drugim powodem zaniechania szkoleń był dość obojętny stosunek do ich absolwentów ze strony centrali spółdzielczych, co wynikało z niechęci do Instytutu. Z tego samego względu z trudnościami borykał się biuletyn wydawany przez SIN, który miał mieć charakter naukowego periodyku. Jego redaktorem został profesor Stanisław Wojciechowski. Podejmowano natomiast inicjatywy zewnętrzne, zachęcające do prowadzenia działalności szkoleniowej. Dzięki staraniom profesora Stefana Surzyckiego na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego uruchomiono roczny Naukowy Kurs Spółdzielczy, który funkcjonował do wybuchu II wojny³⁸. W 1924 r. Uniwersytet Jagielloński przygotowywał się do otwarcia pierwszej w Polsce katedry spółdzielczości, którą miał objąć Franciszek Stefczyk. W tym celu jedną z jego prac przedstawiono jako rozprawę habilitacyjną i habilitowano go. Niestety, jego nagła śmierć przerwała te plany³⁹.

Mimo trudności, pod koniec lat 20. Instytut umocnił swoją pozycję, zmodyfikował statut i w drugie dziesięciolecie swego istnienia wszedł z ambitnymi planami przekształcenia biuletynu w miesięcznik, co dokonało się z początkiem 1931 roku⁴⁰. Biuletyn SIN w 1928 r. został przekształcony w „Spółdzielczy Przegląd Naukowy”.

Drugim ważnym celem Instytutu było zacieśnienie więzi z organizacjami spółdzielczymi. Nie został on jednak zrealizowany do 1934 r. z uwagi na wielki kryzys gospodarczy. „Społem” i inne spółdzielnie zerwały więź z Instytutem, chcąc uniknąć płacenia składek. Dopiero na początku 1934 r. „Społem” ponowiło współpracę z SIN, a w 1935 r. swój akces zgłosił powstały z połączenia Związków Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych RP. Zdecydowanie poprawiło to kondycję finansową Instytutu. Na konferencji w 1935 r. ustalono, że SIN powinien być instytucją niezależną, służącą całemu ruchowi spółdzielczemu, obok prac teoretycznych zajmować się aktualnymi problemami ruchu spółdzielczego, wzmocnić działalność wydawniczą, być finansowany przez organizacje wchodzące w jego skład⁴¹.

Problemy finansowe sprawiły, że, wbrew planom Stefczyka, długo nie udało się pozyskać ani jednego pracownika etatowego. Dopiero w 1935 r. powołano dyrektora na pełnym etacie⁴². W tej sytuacji zdecydowano o utworzeniu różnych gremiów społecznych do opracowywania konkretnych zagadnień. Jednak przerost liczby komisji i słabe efekty ich pracy zaktywizowały działaczy SIN do większego zaangażowania się w badania, których rezultat należy ocenić pozytywnie.

Ważnym obszarem pracy Instytutu była działalność wydawnicza. Na łamach „Spółdzielczego Przeglądu Naukowego” publikowano wyniki prac badawczych,

³⁷ K. Weydlich, *Ruch spółdzielczy...*, s. 278-279.

³⁸ Tamże, s. 248.

³⁹ K. Weydlich, *Franciszek Stefczyk...*, s. 324-326.

⁴⁰ Tamże, s. 35.

⁴¹ A. Światło, wyd. cyt., s. 38-39.

⁴² Tamże, s. 41.

choć nakład był mały ze względu na słabe zainteresowanie. W 1935 r. Instytut przejął od Towarzystwa Kooperatystów wydawanie biuletynu prasowego, którego celem było informowanie prasy ogólnej o działalności spółdzielczej w kraju. Równocześnie zaczął wydawać przegląd prasy, skupiając się na artykułach dotyczących spółdzielczości w prasie ogólnej. Był on przeznaczony dla centrali spółdzielczych. Od 1925 r. zaczęto również wydawać publikacje nieperiodyczne. Do 1939 r. ich liczba sięgnęła 46, w tym jedna praca ukazała się w formie powielanej⁴³. Instytut zajmował się głównie sprawami gospodarczymi wsi. Publikacje poruszały różne problemy. Wśród nich pojawiła się kwestia reformy rolnej, biorąca w obronę małorolnych chłopów, problematyka zadłużenia wsi, relacje miasto–wieś. Jednak większość prac dotyczyła konkretnych problemów spółdzielczych w Polsce oraz działalności ruchu spółdzielczego za granicą.

Analizując dorobek publikacyjny SIN, można zauważyć wyraźną ewolucję w kierunku postępu. Jednak finansowa zależność Instytutu od państwa hamowała jego swobodę i ograniczała publikację bardziej radykalnych prac. Jednocześnie różnice postaw wewnątrz Instytutu również ograniczały swobodę. Mimo to SIN był placówką żywotną, dość prężnie się rozwijającą, zwłaszcza w latach 30., umacniającą się na przekór przeciwnościom.

Pod koniec okresu międzywojennego działalność Instytutu wyraźnie się rozszerzyła. Instytut gromadził księgozbiór o tematyce spółdzielczej, miał zamiar powołać do życia muzeum spółdzielczości (ten pomysł nie został zrealizowany mimo starań), nawiązał kontakt z Polakami za granicą.

Spółdzielczy Instytut Naukowy zdołał przetrwać trudne dwudziestolecie międzywojenne dzięki determinacji kilku „zapaleńców”, którzy nie poddali się, lecz kontynuowali dzieło Stefczyka po jego śmierci, podkreślając konieczność konsolidacji ruchu spółdzielczego i jego istotne znaczenie dla rozwoju kraju. Formalnie został rozwiązany dopiero w 1950 roku.

6. Podsumowanie

Krótki szkic przedstawiający rozwój ruchu spółdzielczego i działalność Franciszka Stefczyka siłą rzeczy nie stanowi pogłębionego studium. Niemniej i z tak skromnego objętościowo materiału można wyciągnąć pewne wnioski. Po pierwsze, wydaje się, że gdyby nie determinacja, upór i ogromna pracowitość Stefczyka, ruch spółdzielczy i myśl spółdzielcza nie wykształciłyby się w odrodzonej Polsce w takim stopniu, jak to miało miejsce. Można śmiało powiedzieć, że był on niestrudzonym orędownikiem rozwoju spółdzielczości na gruncie zarówno teorii, jak i praktyki. Dziś, po latach PRL-owskiego zapomnienia, nazwisko Stefczyka zostało zapożyczane przez finansową sieć placówek SKOK-u i może w ten sposób więcej Polaków zainteresuje się tą postacią. Po drugie, dzięki jego zabiegom, mimo oporów z wielu stron, został

⁴³ Tamże, s. 46.

powołany do życia Spółdzielczy Instytut Naukowy, którego osiągnąć nie da się przecenić. Działał przez cały okres międzywojenny, starając się skonsolidować ruch spółdzielczy, co nie do końca się udało. Po trzecie wreszcie, dzięki działalności wydawniczej Instytutu powstało wiele opracowań zwartych i artykułów, które wzbogaciły dorobek publikacyjny II Rzeczypospolitej i pozwoliły przedstawicielom ruchu wziąć udział w dyskusjach nad aktualnymi problemami społeczno-gospodarczymi kraju.

Literatura

- Adamski S., *Ruch spółdzielczy w Polsce oraz znaczenie i zadania Unii Związków Spółdzielczych*, Wydawnictwo Unii Związków Spółdzielczych, Poznań 1930.
- Bujak F., *Rozwój gospodarczy Polski w krótkim zarysie*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Kraków 1925.
- Chmielewski Z., *Podręcznik spółdzielczości*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Warszawa 1936.
- Informator Spółdzielczy Towarzystwa Kooperatystów*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Warszawa 1932.
- Milewski E., *Kooperacja i jej znaczenie w Polsce*, Nakładem Centralnego Biura Wydawnictw NKN, Kraków 1915.
- Rusiński W., *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego, część I – do 1918 r.*, Zakład Wydawnictw CRS, Warszawa 1966.
- Rusiński W., *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego, część II – 1918-1939*, Zakład Wydawnictw CRS, Warszawa 1980.
- Światło A., *Spółdzielczy Instytut Naukowy 1919-1939*, Zakład Wydawnictw CRS, Warszawa 1973.
- Weydlich K., *Działalność pisarska Franciszka Stefczyka*, Odbitka z *Narodowego Przeglądu Spółdzielczego*, Warszawa 1934.
- Weydlich K., *Franciszek Stefczyk. Pionier polskiej spółdzielczości rolniczej*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Warszawa 1936.
- Weydlich K., *Ruch spółdzielczy w Polsce w latach 1914-1926*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Kraków-Poznań 1927.
- Zagóra-Jonszta U. (red.), *Polska nieliberalna myśl społeczno-ekonomiczna do 1918 roku*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2010.

COOPERATIVE MOVEMENT AND ACTIVITIES OF FRANCISZEK STEFCZYK

Summary: The cooperative movement, which developed in the Polish lands before the regaining of the independence, owes resilience to Franciszek Stefczyk. Thanks to his efforts and activities this movement in spite of many, especially financial difficulties, developed also in independent Poland. The article presents achievements of Stefczyk and the activities of the Cooperative Research Institute. This institute was founded thanks to his efforts and it contributed to the development of cooperative thoughts during the interwar period.

Keywords: Franciszek Stefczyk, cooperatives, Cooperative Research Institute.